

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

**УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В
КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ:**

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

Рівне – 2023

ББК 83

УДК 82

Українська література в культурологічному аспекті: матеріали науково-практичного семінару / ред. кол. О. Кирильчук, М. Крупка. Випуск III. Рівне : РДГУ, 2023. 33 с.

Матеріали збірника присвячені науковому осмисленню актуальних проблем українського літературознавства – феміністичним та постколоніальним студіям. Основу видання склали результати досліджень здобувачів вищої освіти філологічного факультету РДГУ, які були напрацьовані в межах діяльності проблемних груп кафедри української літератури («Постколоніальні стратегії української літератури ХІХ – ХХІ ст.», «Українська література у феміністичній проєкції») і апробовані під час роботи науково-практичного семінару «Українська література в культурологічному аспекті» (Рівне, 04 грудня 2023 року).

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 13 від 27 листопада 2023 р.)

Редакційна колегія:

КИРИЛЬЧУК О. М., кандидат філологічних наук, доцент;

КРУПКА М. А., кандидатка філологічних наук, доцент.

За зміст матеріалів і правильність цитування відповідальність несе автор

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2023

ЗМІСТ*ДЕЙНЕКА ГЕОРГІЙ*

Постколоніальна проєкція історичного детективу
Богдана Коломійчука «Готель “Велика Пруссія”».....4

КОВАЛЬЧУК АННА

Збірка Сергія Жадана «Вогнепальні й ножові»
як симбіоз біблійних сюжетів та філософських роздумів.....7

КОЛОМИС КАТЕРИНА

STEAM-навчання української літератури в школі.....11

МИРОНЧУК ІРИНА

Постать жінки-митця у творчості Оксани Забужко
(за повістю «Інопланетянка»).....15

НАКОНЕЧНА НАДІЯ

Свідомість дівчини-підлітка у мистецькій практиці Ірини Мацко
(за повістю «Перехідний вік моєї мами») 19

НАУМЧУК ІЛОНА

Моделі характеротворення фемінних персонажів у романі
«Купальниця» Галини Вдовиченко: постколоніальний аспект.....22

СЕРГІЙЧУК АННА

Жіноча рецепція війни у романі Гаськи Шиян «За спиною».....25

ШОЛОТА СОФІЯ

Переосмислення конфлікту батьки-діти у художньому просторі
сьогодення (на прикладі збірки «Мама по скайпу»).....30

**ЗБІРКА СЕРГІЯ ЖАДАНА «ВОГНЕПАЛЬНІ Й НОЖОВІ» ЯК
СИМБІОЗ БІБЛІЙНИХ СЮЖЕТІВ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ РОЗДУМІВ**

Книга С. Жадана «Вогнепальні й ножові» вийшла друком 2012-го року в Харкові. Вона складається з п'яти розділів, чотири з яких поетичні, а останній містить есеї. Твори С. Жадана не залишаються в рамках загальноприйнятого, не підлаштовуються під авторитетів і критиків. Поет своєрідний і абсолютно байдужий до думки інших про нього. Автор у власній творчості зумів поєднати українську поетичну традицію – йде мова, зокрема, про футуристичну, семенківську – із рок- та панк- субкультурами, що стало причиною критичних літературних дискусій, які тривають і досі. Його специфічна творчість вимагає і специфічної лексики. Андрій Кокотюха у вступному слові до збірки С. Жадана «Цитатник» пише, що його «вірші народжуються на гамірних вулицях, брудних привокзальних площах, у поїздах, вони просякнуті їдучим димом з фабричних труб, отруйними викидами автомобілів, запахами розпеченого на сонці асфальту. Сергій Вікторович належить до наймолодшого покоління літераторів, які втомилися від прикрашеної, перебреханої, напарфумленої дійсності і відображають реальність такою, якою вона насправді є» [1, с. 5].

Використання біблійних сюжетів, образів і символів для автора стало одним з традиційних елементів, ознак стилю. Незважаючи на тематику, задану назвою збірки, чимало віршів містять алюзії на релігійні тексти. Зокрема в поезії «Ми приїхали поночі...», письменник на матрицю життя кримінального світу накладає сакральну розповідь з Євангелія від Матвія про дари трьох царів, яка поширена й в українському фольклорі. Одним із них є ліричний персонаж: «*Ми приїхали поночі, рухаючись крізь пільму, / караваном із трьох позашляховиків...*» [2, с. 7]. Таке поєднання одразу формує в читача співвідношення «зло-добро» або ж «кат-жертва», яке передбачає суперечку, сутичку, а в цьому випадку збройний конфлікт. Натомість ці троє стають пророками: «*Твій малий, коли виросте, знатиме всі слова, / що лише існують, він зможе назвати все...*» [2, с. 8]. А потім віддають свої «дари»: старий заводський ТТ, ножі, амулети, пруті. Провокативний, навіть богохульний, сюжет можна трактувати двояко. По-перше, як ще одне свідчення переможності добра за будь-яких обставин. По-друге, як прояв віри в існування духовності маргінесу суспільства.

Межа низького й високого в тексті стирається за допомогою специфічної лексики (анаша, калаш, наваха) й фамільяризації: «*Хай малий сприймає помсти науку важку*» [2, с. 8], де «малий» – це Ісус Христос.

Такий же симбіоз є й у творі «Малий сидів так довго...», в якому використаний євангельський епізод в'їзду Сина Божого в Єрусалим.

Таємна вечеря трансформувалася в трапезу злочинців у вірші «Вони сіли за стіл, накритий на всіх...», де головний з них вже знає про зраду:

*Я підтримую кожного словом своїм,
я дарую впевненість та благодать,
я годую їх і наливаю їм.*

Але хто із них усіх мене здасть? [2, с. 16].

Ліричний персонаж С. Жадана з поезії «Ти завжди тримав при собі втому...» став проєкцією образу старозавітного Мойсея у сучасному світі. Хоч прямих вказівок на це немає, проте, зважаючи на топоси (Синай, Аравія, Іран), таке припущення цілком імовірне.

Крім того, автор знову вдається до сміливого воз'єднання двох світів, що, однак, не призводить до десакралізації: «...Господь стоїть із нами на пляжі. / Стоїть між сухих, як пісок, арабів. / Виловлює з хвиль дітей і крабів» [2, с. 31]. В іншому ж тексті («Білі люди – жорстокі люди...») це відбувається більш гостро з образом Матері Божої, яка «в зимових гетрах, / курячи люльку, гріючи нерви, / палила багаття на площах гетто, / розігріваючи дешеві консерви» [2, с. 34–35]. Також спаситель «спиняє смарагдову кров у венах» [2, с. 35] – очевидно, йдеться не про Ісуса Христа (бо Спасителем С. Жадан його зазвичай не називає), а про опіум, який у цьому випадку рятує від важкого життя. На противагу цьому в наступному творі «І що це була за осінь, з утечами та кредитами...» опієм стають церковні збірники, що їх читають на ніч ліричному героєві. Зокрема, використано біблійний сюжет про дива святого Антонія. Така кореляція «опіум – релігія» натякає на ймовірне пояснення назви першого розділу – «Опій» – через вислів, який став відомим завдяки Карлу Марксу: «Релігія є опіум народу».

Знаходимо у збірці й зразки громадянської лірики. Варто зазначити, що ставлення поета до Вітчизни є проблемним, болісним, як і в попередніх книгах. Цього разу в циклі «Кінець жовтня» читаємо: «...батьківщина / для кожного з нас починається там, куди нас виганяють / із райського саду» [2, с. 59]. Цей образ продовжує бути таким зруйнованим, понівеченим, спустошеним, загубленим, як і в творчості С. Жадана 1990-х років:

Я народився в країні, якої немає давно.

Я сам її знищував і пускав на дно.

Я ховав цю країну, коли вас ще не було.

Так що не вам мені розповідати про родинне тепло [2, с. 20].

В іншому тексті «Мій старий, який помирав, вихаркуючи легені...» мотиви громадянської лірики переплітаються з особистими, сімейними й тому звучать особливо надривно. Автор відверто засуджує тих, хто торгує кожною частиною країни та недбальство лікарів, що призводить до непоправних втрат. Привид померлого розповідає ліричному героєві правду:

У тебе немає, малий, ні спадщини, ні країни,

І всі твої друзі, малий, згоратимуть, мов комети.

Блукатимете, як цигани, зникнете, як караїми.

Раз уже все прогнило, спробуй хоча б нормально померти [2, с. 28].

Сприйняття усього сказаного не залишається безрезультатним: виникає злість на політичний лад, бажання йти проти системи. Персонаж не залишається байдужим, продукує своє ставлення до сучасного: «Ця влада посилює в мені любов до холодної зброї. / Ця держава позбавляє мене почуття вітчизни» [2, с. 28]. Різке протиставлення понять «держава» й «вітчизна» в останньому рядку спочатку звучить дещо оксюморонно, однак увесь контраст нівелюється глибшим усвідомленням дійсності. У такій країні нонконформізм є недопустимим, тут «виживання вважають талантом» [2, с. 28]. Проте, попри всі випробування й утиски, яких доведеться зазнати в разі незгоди, незмінною є віра в нетлінність самої ідеї, в існування тих, кому також не байдуже, хто також не згоден. Підтвердженням цьому є голос минулого («...найтяжче, що у нас є, – це наша пам'ять. / А найгірше – що вона лише тяжчає з кожним роком» [2, с. 27]), що житиме, незважаючи на смерть фізичну, бо «герої не помирають від стаціонарного лікування» [2, с. 29].

Уперше в творчості С. Жадана порушено проблему расизму в поезії «Білі люди – жорстокі люди...». Поет позиціонує чорношкірих як рабів, яких білі люди позбавляють усіх свобод. З іншого боку, чорношкірі – це ті, хто загубилися у світі, хто їдуть кудись у пошуках чогось кращого, це емігранти, права яких порушують чи не найбільше. На чужині вони усвідомлюють усю безглуздість своїх поневірянь і не розуміють, навіщо було їхати за кордон:

Чи не краще було залишатись удома

і помирати на власних пляжах,

де кожна дюна чимось відома

і кожна хвиля щось та й важить? [2, с. 33].

Однак для них вибору немає, єдиний вихід – це Спаситель, про якого йшлося вище.

У другій частині збірки тематичне спрямування зміщується в бік інтимного, особистісного. Серед таких віршів «Співай, сирено!», «Ісус у таких випадках воскресав», «Любити тебе навіть по смерті» й майже всі тексти з третього розділу «Фляга». Поміж зразків любовної поезії, найяскравішим є вірш «І жінка з чорним, як земля, волоссям», де ліричний персонаж зізнається у почуттях по-своєму:

Я готовий влаштувати на її вулиці страйки,

лише б бути ближче до її ніжності й люті

і слухати всі її втомлені байки

про те, з ким вона спить і кого вона любить [2, с. 80].

Патетичність вислову, яка наростає й досягає своєї кульмінації, обривається в останніх рядках («Хай забуває про все. / Хай забуває навіть про мене. / Лише про мене хай забуває в останню чергу» [2, с. 80]), які

ламають уявлення про самовпевненість і рішучість героя, і є свідченням його слабкості чи навіть безпорадності перед жіночим мовчанням. Жінка ж поки що у С. Жадана безмовна, часто знеособлена, ефемерна й тільки контурно окреслена займенником «вона» та портретними штрихами.

Незважаючи на це, ліричне «я» займає позицію активного спостерігача, який помічає кожну дрібницю:

*Я бачив, як ти записуєш чужі адреси
на серветках, рахунках і в телефонах,
як хвилюєшся, вичитуючи щось із преси,*

і виглядаєш знайомих в нічних вагонах... [2, с. 85]. Прикметно, що саме в цій тематичній групі автор поєднує антагоністичні образи любові й смерті, де любов є синонімом життя, а найвищий її вияв – безсмертям: «*Наша любов весело плескає в долоні, / щоденно поливаючи квіти / на наших могилах*» [2, с. 73].

Питання смерті є однією з філософських проблем збірки. Паритетні стосунки між нею та ліричними суб'єктами є характерною ознакою творчості С. Жадана. Вступаючи в діалог зі смертю («Засуджений, але непереможений»), цього разу вдається вивищитися над нею. Після складної соціальної боротьби персонаж планує втекти «всім віддячивши і всіх обдуривши» [2, с. 75]. А на запитання «*Прямо-таки усіх? / І навіть мене?*» [2, с. 76] рішуче й не задумуючись запевняє: «*І навіть тебе, смерте, і навіть тебе*» [2, с. 76]. Очевидно, ці дві останні короткі репліки, у яких вперше згадується смерть як співрозмовник, стають пуантом у творі, який свідчить про її очікуваність і відсутність страху перед нею. Філософська лірика поета, представлена у цій збірці, порушує також і вічні проблеми плину життя та часу (наприклад, «Єрусалим», «Велосипеди», «Доки минала і ця весна...», «Це і є життя...», «Я чекав, коли закінчиться це тепло...», «І кожна з рік...» та ін.).

Підсумовуючи, зауважимо, що збірка «Вогнепальні й ножові» є різноманітною за мотивами. Кожен розділ можна розглядати автономно, але всіх їх поєднує глибока філософічність у порушених проблемах. Поєднання біблійних сюжетів з кримінальними перипетіями створюють особливу канву для літературознавчих пошуків і тлумачень прихованих сенсів.

Джерела:

1. Жадан С. Цитатник: (Вірші для коханок і коханців) / авт. післямови О. Різниченко, авт. передмови А.Кокотюха. Київ : Смолоскип, 1995. 62 с.
2. Жадан С. Вогнепальні й ножові. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. 160 с.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ:

матеріали науково-практичного семінару

Упорядкування
та наукове редагування
Олександр КИРИЛЬЧУК
Мирослава КРУПКА

Комп'ютерна верстка та макет
Олександр КИРИЛЬЧУК

Українська література в культурологічному аспекті: матеріали науково-практичного семінару / ред. кол. О. Кирильчук, М. Крупка. Випук III. Рівне : РДГУ, 2023. 33 с.

ББК 83
УДК 82

Формат 60x84.
Гарнітура Times New Roman Cyt.
Умовн. друк. арк. 1,8